

ZPRÁVY Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Církev a stát 2019

Kristýna Bónová*

V letošním roce se konal již 25. ročník konference Církev a stát, o jejíž založení se zasloužil Michal Lamparter a kterou pořádá Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity spolu se Společností pro církevní právo. Konference se uskutečnila 5. září, tentokrát s podtitulem „náboženství a ozbrojené síly“.

Konferenci zahájil několika slovy děkan Právnické fakulty Martin Škop. Následovalo uvítání Kateřinou Šimáčkovou, která všem účastníkům konference přislíbila, že se organizátoři budou nadále snažit, aby tato již tradiční konference pokračovala i v příštích letech, a následně předala slovo moderátorovi Pavlu Molkovi.

Pavel Molek ve své úvodní řeči vyzdvihl, že letošní konference slaví již 25 let od svého založení. Spolu s tímto výročím připomněl další výročí, které se v Brně slavilo týž týden – několik dní před konferencí. Uběhlo totiž 370 let od úmrtí pátera Středy, který měl zásluhu na ubránění Brna před Švédý roku 1645. Dále se Pavel Molek pozastavil nad samotným podtitulem letošního ročníku, a to z několika důvodů. Jedním z nich je fakt, že by Armáda ČR – stejně jako stát – měla být nábožensky neutrální. Zároveň vidí kontrast mezi vírou, která reprezentuje a šíří lásku, a armádou, určenou k boji.

Jiří Rajmund Tretera dostal z řečníků slovo jako první a zahájil tak konferenci příspěvkem na téma „*Duchovní péče v ozbrojených silách jako služba náboženských společenství veřejnosti, Teoretický úvod*“. Upozornil, že mezi ozbrojené síly řadíme nejen armádu, ve které je stěžejní kaplanská služba, ale také policii a hasičské sbory, kde církev zasahuje prostřednictvím posttraumatické intervenční péče. Ta se netýká pouze samotných příslušníků ozbrojených sil, ale také jejich příbuzných – například obětí trestných činů, terorismu a přírodních katastrof. Neopomenul ani tzv. postpenitenciární péči, týkající se těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu. Tretera připomněl úlohu kategoriální pastorece, jež spočívá ve službě přítomností a nasloucháním všem, kdo o ni projeví zájem – tedy nejen těm, kteří se hlásí k nějakému náboženství, a to v nemocnicích, věznicích, armádě atp. Cílem kaplanů v armádě totiž není vnucování víry ani odmítání ateismu. Z tohoto důvodu se domnívá, že lepším termínem by byla „duchovní péče“, neboť duchovno v sobě má každý; termín „pastorec“ je dle jeho názoru příliš církevním. Tretera se dále

* Kristýna Bónová, studentka, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / student, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: 119382@mail.muni.cz

podělil o svoji zkušenost s ateizačním tlakem ve školách ze 40. let 20. století, kdy věřící byli středem posměšků a zkoušení. Na závěr svého příspěvku vyslovil přání, že by ocenil konkordátní mezinárodní smlouvu s Apoštolským stolcem, která by problematiku duchovní služby dostatečně pojímala – na rozdíl od nedostatečně formulované smlouvy z roku 2002, která nebyla ratifikována.

Druhým vystupujícím byl hlavní kaplan Armády ČR, plukovník generálního štábu Jaroslav Knichal. Slovy Pavla Molka – po nejpovolanějším akademikovi J. R. Treterovi vystoupil nejpovolanější praktik, jenž má zkušenosti s účastí na misích v Kosovu, Iráku a Afganistánu. Navázal historickým kontextem na předcházejícího řečníka a zdůraznil, že od 50. let 20. století zažívalo kaplanování v armádě dlouhou pauzu a k jeho plné obnově došlo až roku 1998, byť známky snah o obnovu máme již z počátku devadesátých let. Službu kaplana definuje především jako službu přítomností, podporu rozvoje, podporu v mimořádných situacích. Popsal, že kaplan musí být vojákům přítomen v mírových podmínkách i v krytu, v radostech i starostech, což je časově i fyzicky náročná práce. Opět zdůraznil, že se nejedná o misijní působení, neboť kaplaní nehovoří o víře a vystupují bez ohledu na osobní vztah jednotlivých vojáků k náboženství, byť sama přítomnost kaplana je misí. Dále Jaroslav Knichal vysvětlil úskalí zákonné úpravy, neboť zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, upravuje vojenskou službu, nicméně nehovoří o duchovní službě. Problém pak nastává v situaci, kdy vojenský kaplan poruší svoji povinnost. Církev jej totiž odvolá dle uzavřených smluv, nicméně kaplan zůstává vojákem z povolání a je třeba pro něj najít jiné místo. Mimo jiné i kvůli tomuto vzniká tlak na pečlivý výběr kaplanů.

Druhý blok konference zahájil svým příspěvkem Záboj Horák, který poskytl náhled do historie vojenských kaplanů příspěvkem s názvem „*Duchovní péče v ozbrojených silách na území českých zemí v letech 1914–1950*“. Potřeba vojenských kaplanů vyvstala již od válek s Turky od roku 1526 a zvýšila se ještě po třicetileté válce. Horák také přečetl úryvek z knihy S Orlem i lvem, kterou, stejně jako ostatní přednášející, doporučil zájemcům k přečtení. Z úryvku bylo zřejmé, že úlohou polních kněží bylo například doprovázet odsouzené k šibenici a poskytnout jim tak svoji přítomností útěchu před smrtí. Dále zmínil, že ačkoli v československých legiích nebyla zřízena duchovní služba, měli vojáci možnost být kaplany ve svém volném čase a nebylo jim bráněno účastnit se bohoslužeb. Svým výkladem dospěl právě až k roku 1950, kdy se duchovní služby v armádě na několik let odmlčely.

Předposledním z řečníků byl Adam Csukás, který hovořil o stejné etapě dějin, nicméně se zaměřením na evangelickou vojenskou duchovní správu. V úvodu vymezil nejvyšší církevní úřady vojenské duchovní služby. Objasnil, že evangelických církví bylo více než pět, tudíž bylo obtížné do systému zařadit armádu a vojenské úřady, právě vzhledem ke složité struktuře systému. Dále poskytl pro zajímavost několik statistických údajů, neboť jednou z úloh vojenské duchovní správy bylo po jistou dobu také vedení matrik.

Příspěvek zakončil shrnutím, že ekumenický pohled se v duchovní službě objevuje již v období první republiky, nicméně nebyl v té době právně ukotven.

Celou konferenci zakončil Tomáš Tuza. Ten se věnoval nucené službě řeholníků v pomocných technických praporech Československé lidové armády („PTP“). Připomenul, že za doby komunismu měla církev se státem snad nejhorší vztah, nepohodlné osoby byly perzekvovány a následně umístěny do pomocných technických praporů. V souvislosti s nimi poukázal hned na několik nesouladů s právním řádem: tehdejší zákon například neumožňoval, aby celý výkon vojenské služby spočíval ve fyzické práci, která byla pro PTP příznačná, stejně tak délka služby byla na vojně kratší než v PTP. Dle směrnice přitom bylo možné do PTP umístit prakticky kohokoli, čemuž nasvědčovala jak nedostatečně definovaná kritéria, tak dovětek v právní úpravě, že do PTP mohou být osoby umístěny „z jiných výše neuvedených důvodů“. Na výjimečná cvičení přitom mohli být povoláváni i ti, kteří kvůli zdravotním omezením nemuseli nastoupit na klasický vojenský výcvik.

Na poslední příspěvek pak navázal Jaroslav Knichal, který doplnil, že se ze své pozice hlavního kaplana účastní srazu lidí, kteří byli v PTP, a vyzdvihuje důležitost pamatovat na tuto kapitolu českých dějin. Na závěr konference se všichni zúčastnění domluvili na konání příštího ročníku, jehož téma bude ještě potvrzeno, a Pavel Molek poděkoval Michalu Lamparterovi za založení této tradice.